

MEHMET KURT • Türkiye'de Hizbullah

MEHMET KURT 1982 Mardin doğumlu. Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Sosyolojisi Bölümü'nde yüksek lisans derecelerini alan Kurt, doktorasını Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde tamamladı. 2011-2013 yılları arasında Yale Üniversitesi Antropoloji Bölümü'nde misafir araştırmacı olarak bulundu. Bu süreçte Yale Üniversitesi'nde Kürtçe ve Türkçe dersleri verdi. Columbia Üniversitesi Sözlü Tarih Merkezi'nde çalışmalar yürüttü. Muhtelif dergilerde şiir ve yazıları yayımlandı. Halen Bingöl Üniversitesi'nde öğretim üyeliğine devam etmektedir.

İletişim Yayınları 2128 • Araştırma-İnceleme Dizisi 356

ISBN-13: 978-975-05-1726-6

© 2015 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2015, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

YAYINA HAZIRLAYAN Işıl Kurnaz

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Hüsamettin Bahçe

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

DİZİN Ayla Karadağ

BASKI ve *CILT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MEHMET KURT

Din, Şiddet ve Aidiyet

Türkiye'de Hizbullah

*Bu çalışmanın ortaya çıkma sürecinde
masallarına her zaman yoldaşlık edemediğim
ve mesafelere katlanmak zorunda kalan
kızım Azra Leyal'e...*

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	9
SUNUŞ · RUŞEN ÇAKIR	11
GİRİŞ	15
BİRİNCİ BÖLÜM	
HİZBULLAH'IN TARİHSEL SERÜVENİ	25
Teori, bilgi ve yöntem	25
Hizbullah'ın kurulduğu dönemin tarihsel ve sosyolojik koşulları.....	36
Taşradan ümmet tahayyülleri: Hizbullah'ın kuruluşu.....	42
Şiddetle geçen on yıl.....	61
Örgütten sosyal harekete Hizbullah'ın “dönüşümü”.....	71
İKİNCİ BÖLÜM	
İSLÂMCI BİR ÖRGÜT VE SOSYAL HAREKET OLARAK HİZBULLAH'IN “İÇKİN” BOYUTLARI	95
Hizbullah, birey ve gündelik hayat.....	95
<i>Hizbullah'a katılım ve Hizbullah profilleri</i>	96
<i>Şair ve Sufi: Sermest'in Şeriattan hakikate yolculuğu</i>	97
<i>Zindan ve medrese: Yusuf'un hikâyesi</i>	99
<i>Öfke, sükûnet ve şaşkınlık: Musab, Kamuran, Azad ve Ahmet'in hikâyeleri</i>	101
<i>İsmail ve bıçak: Cemaatin oğulları</i>	103
<i>Hizbullah üyelerinde gündelik yaşam pratikleri ve aile</i>	105
<i>Hizbullah'tan kopuş, kopuş biçimleri ve kopuşun travması</i>	112

Sosyal segregasyon, minimal homojenlikler ve şiddetin dili	120
<i>Segregasyon, minimal homojenlikler ve geçişkenlikler</i>	121
<i>Hizbullah'ta yöntemin dönüşümü ve yeni kopuşlar</i>	127
<i>Şiddetin dili ve meşrulaştırılması</i>	135
Grup aidiyeti, dinî ideoloji ve etnik kimlik:	
Hizbullah'ta varoluş biçimleri	141
<i>Otorite ve hegemonya: Hizbullah'ta grup aidiyeti</i>	142
<i>İslâmcılığın ideolojik inşası ve Hizbullah'ta dinî aidiyet</i>	150
Biji İslâm Bimre Koletî: <i>Hizbullah'ta etnik kimlik ve Kürt meselesi algısı</i>	154
Teorik soyutlamalar ve sonuçlar	165
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
HİZBULLAH HİKÂYE VE ROMANLARINDA TOPLUMSAL BELLEĞİN İNŞASI	169
Toplumsal bellek, tarih ve söylem	169
Xalê Bekir, Xalet ve diğerleri:	
Adanmışlık kültürü ve İslâm'ın fedaileri	179
"Şehadet bir çağrıdır nesillere, çağlara":	
Hizbullah söyleminde şehadet kültürü	185
Mürtet, Tağut ve Yahudi: Hizbullah söyleminde ötekinin temsili	188
Hizbullah söyleminde kendilik algısı	195
Medrese-i Yusufiye: Cezaevi temsili ve kimlik	201
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
POLİTİK VE DİNİ BİR GRUBU GÖRSEL OLARAK ÇERÇEVELEMEK	209
Ölüm kültürü	210
Kamusal alanda temsiliyet ve kitlelerin ruhu	225
Bedeni ve bireyi yeniden düşünmek: Görselliğin biyopolitikası	241
Şiddetin görsel temsili	255
SONUÇ	273
EK: Hizbullah Yetkilileriyle İnternet Yoluyla Yapılan Yazılı Görüşme	289
KAYNAKÇA	302
DİZİN	309

GİRİŞ

Mehmet Kurt – Siz Hizbullahçıydınız, peki biz kimdik? (gülerek)

Sermest – Siz de berduştunuz! (gülüyor).

Mehmet Kurt – Peki niye kavga edecektiniz “berduşlarla”?

Sermest – Gerginlikler vardı. Bize emir gelmişti: Cesetlerini çiğneyin. Ben bile hazırdım. Biz sizi okula çekmeye çalıştık. X hoca vardı, siz o var diye okulda kavga etmek istemediniz. Plan şuydu. Bir kısmımız okul bahçesindeydi, sadece birkaç kişi orada bekliyorduk. Bir kısmımız arka bahçedeydik. Geriye kalan ekibin hepsi pansiyondaydı. Olay şöyle olacaktı: Bahçedekiler sizinle kavga edecekti ve dayak yiyormuş gibi pansiyonun arka bahçesine kaçacaktı. Siz onlara saldırdığınız zaman arka bahçedeki ekip yukarıdan inecekti, pansiyondakiler de oradan çıkacaktı ve sizi pansiyona inen merdivenlerde sıkıştırıracaktı. Düşün şöyle demişlerdi; oradan kimse sağ çıkmayacak. Onlarca kişi!”¹

Eğer Sermest’in söyledikleri doğruysa, 1990’ların sonunda Mardin İmam Hatip Lisesi’ndeki parasız yatılı öğrenciliğim döneminde, şimdi nedenini hatırlamadığım bir kavgada Hizbullah üyesi öğrenciler tarafından öldürülebilirdim. Türkiye bir

1 Sermest’le kişisel görüşme, 27.10.2013.

eksik yüzleşmeler ülkesidir. Gündelik yaşamda, politikada, akademi ve bireysel ilişkiler gibi toplumun pek çok katmanında yaşanan bu eksik yüzleşmeler, sağlıklı bir toplumsal algının gelişebilmesi önünde bir engel oluşturmaktadır. Bahse konu olan eksik yüzleşmenin akademiye yansımaları, pozitivist dönemden devralınan nesnellik iddiasıdır. Fakat tabiat bilimlerindeki gibi bir nesnellüğün sosyal bilimler için mümkün olmadığı açıktır. Zira araştırmayı yürüten bireyin, kendini kuşatan tarih, dil ve kültürün belirleyici etkisinden tamamen soyutlanması mümkün değildir. Michel Foucault'nun nesnellik (*objectivity*) olgusu karşısında konumlandığı öznel (subjectivity) ve bunun gerçeklikle ilişkisini sorgulayan tartışmaları (1994), sosyal bilim araştırmalarında “mutlak hakikat ve gerçekliğin” daha derinlikli bir şekilde sorgulanmasına aracılık etmiştir. Sosyal bilimlerde mutlak bir nesnellüğün doğası gereği olmayacağını kabul eden bakış açısı, araştırmacının kendi bireysel tarihiyle yüzleşmesini ve pozisyonunu (*positionality*) aşikâr hâle getirmesini sağlamaktadır ama engelleyici ve yönlendirici olma ihtimali bulunan pozisyonun analizlerde yer almamasını önermektedir (Grbich, 2004, s. 83). Araştırmacının çalışmadaki görünürlüğünü ve bilginin daha sahih bir zeminde üretilebileceğini savunan bu bakış açısı, çalışmanın gerekli bir parçası olarak benim de kendi tarihselliğim ve pozisyonumla görünür olmamı gerektirmektedir. Zira bu çalışma, sosyal bilimlerdeki tüm çalışmalar gibi, bir tarihsellik içerisinde var olmuş bir bireyin üretimidir ve yazarın kendisi kadar okuyucu da bireyin tarihselliği ve pozisyonuyla yüzleşmelidir.

Benim öldürülebileceğim gerçeğiyle yüzleşmem ise elinizdeki çalışma nedeniyle saha araştırmamı yürüttüğüm 2013 yılı sonbaharında gerçekleşti. İslâmî hassasiyetlerle çevrili bir ailenin ve sosyal çevrenin ferdi olarak lise yıllarım, Hizbullah üyesi öğrencilerin şiddetini gözlemlemek ve bir iki defa bu şiddete maruz kalmakla geçti. Bana yönelen şiddetin nedeni, parasız yatılıdaki baskın Hizbullah gücünün yarattığı otoriter ve baskıcı davranışlardan memnun olmayışım ve yaşam alanımı daraltan uygulamalardan memnuniyetsizliğimi açıkça ifade etmem-

di. O yıllarda okul dışındaki yaşam ise Hizbullah-PKK çatışmaları ve faili meçhul cinayetlerin oluşturduğu korku ve kutuplaşmanın hâkimiyetinde devam etmekteydi. Parasız yatılı yatakhanesinde aynı koğuşı, imam babası Hizbullah tarafından öldürülmüş bir kişiyle paylaşmaktaydım. Bir başka koğuşta ise abisinin Hizbullah'ın "ilk şehitlerinden" olduğunu sonradan öğrendiğim bir başka öğrenci bulunmaktaydı. 350 kişilik pansiyonda ağırlık tek örgütlü güç olan Hizbullah'taydı ve o yıllarda bu "Hizbullahçı" gençlerin "birini dövmek" için ne kadar kolay sebep bulabildiklerine şaşırırmaktaydım. Herkesin Hizbullah mensubu öğrenciler tarafından sabah namazına zorla kaldırıldığı, kalkmayanların şiddete maruz kalabildiği, "kızlarla konuşanların" kesin "dayak yediği", bir askerî kışla gazinosunu andıran yemekhanedeki tek televizyonun getirildikten iki gün sonra "televizyon izlemek haramdır" gerekçesiyle Hizbullahçı öğrenciler tarafından bir gece yarısı parçalandığı, Hizbullahçı öğrencilere kötü davrandığı ve disiplin cezası verildiği gerekçesiyle müdür yardımcısının Mardin'in dar abbaralarının² birinde demir çubuklarla dövülüp kollarının kırıldığı, üst sınıflardan bir öğrencinin öğretmene kalaşnikof çektiği lise yıllarımın bitiyor olmasından memnun üniversite sınavlarına hazırlanmaktaydım. Üniversite sınavını kazanacak, Hizbullah'tan kurtulup beni "seküler heyulalarım" erdirecek bir bölüme gidecek, taşranın boğucu ve tekdüze yaşamından kurtulacaktım. Fakat lisedeki son yıllarım, 28 Şubat 1997 sürecinde asker ile hükümetin karşı karşıya geldiği, Refah-Yol koalisyon hükümetinin istifa etmek zorunda bırakıldığı ve 28 Şubat sürecinin bir parçası olarak meslek liselerinin sadece kendi dallarında tercih yapabildiği ama özünde İmam Hatipliler'in İlahiyat dışında başka bir bölüme girmesini engellemeyi amaçlayan düzenlemelerin yapıldığı döneme denk geldi. İmam Hatip Lisesi'ne barınacak pansiyon imkânı ve/veya dindar taşralı ailelerin "karrarı" dolayısıyla devam eden arkadaşlarım gibi ben de bu kutuplaşmanın bir parçası değildim. Batı illerinde bazı derneklerin

2 Abbara, Mardin'e özgü olarak üst tarafı kapalı ve özel mülkiyet olan, altı ise sokak olan ve bir tüneli andıran mimari yapıdır.

İmam Hatipli öğrencileri, istedikleri bölümü okusunlar diye yurtdışındaki üniversitelere gönderdiğini duyardık ama kimse- nin taşra imam hatipleriyle ilgilendiği yoktu. Tüm bu olup bi- tenler sonucunda üniversiteyi kazanan “şanslı bir öğrenci” ola- rak İlahiyat Fakültesi’ni tercih etmek zorunda bırakıldım.

İlahiyat Fakültesi’ndeki yıllarım, dini, toplumsal bir mese- le olarak merkeze alan ve ama ilahiyat disiplininin tüm alanla- rını da kapsayan yoğun okumalar ve tartışmalarla geçti. İlahi- yat sonrasında Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı Konya Selçuk Yüksek İhtisas Eğitim Merkezi’nde gördüğüm üç yıllık eğitim bana, güncel meselelere geleneksel dinî yaklaşımı ve ilahiyat fa- kültesinde başlangıç seviyesinde aldığım klasik dinî metinleri detaylı olarak tekrar tahsil ve tahlil etme imkânı sağladı. Bu yıl- larda akademik ilgimin odağında gerek derslerde karşılaştığım, gerek etrafımda gözlemlediğim dinî gruplar ve onların dinî söylemlerinin nasıl inşa edildiği vardı. Bu süreçte bilimsel me- raki ve sorgulamayı ısrarla sürdüren ve bu nedenle kimi zaman hocalarımla “sabrını zorlayan”, kimi zaman daha geleneksel hocalarımla “itikadımı bozan” biri olarak, aradığım cevapların sosyoloji disiplininde bulunabileceği kanaatine vardım. Sosyo- loji okumalarına yoğunlaştığım ve doktora sürecinde antropo- lojiyi de kapsayan bu süreç, elinizdeki çalışmayla noktalandı.

Lise yıllarına, bu sefer akademik bir çalışma yapmak üze- re geri dönmemin nedeni, o dönemde hiç anlam veremedi- ğim şiddeti üreten mekanizmaları öğrenmek ve sosyolojik/an- tropolojik bir bakış açısıyla analiz etmektir. Hizbullah hakkın- da arzuladığım perspektifte analitik bir çalışma henüz yapılmamıştı ve Hizbullah hakkındaki ilk doktora tezini yazacak- tım. Aldığım eğitim beni dinî literatüre hâkimiyet konusunda yetiştirmiş; sosyoloji okumalarım, bu dinî literatürü sosyolojik bir perspektifle analiz etmem için yeterli donanımı sağlamış- tı. Amerika Birleşik Devletleri’nde Yale Üniversitesi Antropolo- ji bölümünde geçirdiğim iki yıl ile Columbia Üniversitesi Sözlü Tarih Merkezi’nde geçirdiğim bir yaz boyunca aldığım dersler, katıldığım çalışma atölyeleri, konferanslar ve yaptığım okuma- lar, çalışmama antropolojik/etnografik bir katkıda bulunabilir-

di. Kürtçe bilmem görüşmecilerle diyalogumu kolaylaştıran bir güven unsuru olarak çalışmamı kolaylaştırabilirdi. Yıllardır görüşmediğim lise arkadaşlarımı bulup onların hikâyesini öğrenebilir ve onlara “neden” diye sorabilirdim.

Elbette İslâmî terminolojiye hâkim olmam ve Kürtçe bilmem gibi avantajlarım kadar, dezavantajlarım da vardı. Öncelikle uzun saçlı ve top sakallı görüntüm açısından Hizbullah mensuplarının alışık olduğu ve gündelik hayatta sıkça ilişki içinde olduğu bir görüntüye sahip değildim. Bu anlamda görüşmecilerim için bir yabancıydım (*outsider*) (Agar, 1980). Literatürde tartışıldığı şekliyle *emic* ve *etic* yaklaşımlardan *etic* yaklaşıma olan yakınlığım ama *emic* yaklaşımı Hizbullah’ı anlama çabamın bir parçası olarak gözardı etmeyen pozisyonum nedeniyle (Headland, Pike, & Harris, 1990), görüşmecilerime sundukları bilgileri mutlak doğrular olarak kabul etmeyeceğimi ama anlattıklarını onların söylemlerinin bir parçası olarak karşılaştırmalı bir şekilde analiz edeceğimi söylemiştim. Bu nedenle kimi zaman bir görüşme yapmak için aylarca beklemem gerekti.

Saha araştırmalarım beklediğimden fazlasını sundu. Hizbullah mensuplarının dinî ve etnik aidiyet biçimlerini keşfetmeyi, şiddeti meşrulaştıran araçları analiz etmeyi ve Hizbullah tarihi hakkında eksik bilgileri tamamlamayı, yanlış bilgileri düzeltmeyi uman ben, bunları da kapsayan ama bunun çok ötesinde bir alan buldum. Pek çok saha araştırmasında dile getirildiği gibi ben de sahada daha önce bildiklerimle yüzleştim ve kamuoyunda yaygınca paylaşılan bilgilerimin Hizbullah’ı anlamak için yeterli olmadığını fark ettim. Kamuoyunda Hizbullah hakkında üretilen bilgi, şiddetin oryantalist okumasını merkeze alan eksik değerlendirmelerle doluydu. Bugün sayısı yüzbinlere varan tabanıyla Hizbullah, bir sosyal hareketti ve şiddet anlatısını aşan boyutlarıyla din ve siyaset sosyolojisi, devlet antropolojisi, toplumsal bellek çalışmaları, söylem analizi ve görsel antropoloji açısından incelenmeliydi.

“Beş yıl boyunca âşık olduğumu kendimden bile sakladım,” diyen ve “geçmişin olumsuzluklarını hâlâ üstünden atamadığımı” söyleyen Serмест’in hikâyesi, sosyoloji ve antropoloji-

nin yanı sıra, sosyal psikoloji ve psikoloji disiplinince de incelenmeye değerdi. Polis tarafından işkenceye maruz kalıp da sorumlusunun ismi istendiğinde, önceden oluşturduğu “sah-te bir profili” sorumlusu diye polise vermek için zihninde hâzır tutan Azad’ın 25 yaşlarında, 1.70 boylarında, esmer ve Ahmet ismindeki “hayalî sorumlusunun” hâlâ Azad’ın zihninde capcanlı durması nasıl açıklanabilir? Kendisini takip eden biri olup olmadığını görebilmek için sokakları hâlâ “geniş aldığını” söyleyen ve görüşmemiz boyunca beni mütereddit bir sessizlikle gözlemleyen Azad’a, çalışma için bir müstear isim tercihi olup olmadığını sorduğumda, sessizce “Kürtçe bir isim olmasını isterim,” demesi dinî ve etnik aidiyet açısından nasıl analiz edilebilir? Görüşmecim için Kürtçede özgür anlamına gelen Azad ismini tercih etmem, Azad’ın hayalî sorumlusu Ahmet’in Azad’ın zihninde hâlâ capcanlı durması göz önünde bulundurulduğunda ironik bulunabilir. Peki, “Azadi İslâm’da” diye slogan attığı için, milliyetçilik yaptığı gerekçesiyle Milli Selamet Partisi’nin il yetkilileri tarafından azarlanan ve “bu ülkede iki şey yasaktır: Kürtlük ve Müslümanlık” diyen Mahmut, gerçekte bizlere ne anlatmaktadır? “Yaşımız 30’a dayandı. Daha sağlıklı tercihler yapabiliydik,” diye hayıflanan, bu otuz yaşa birkaç yıl cezaevi ve iki üniversite sığdıran Kamuran’ın yakın akrabası olan kadınlar dışında herhangi bir kadınla diyalogunun olmaması, cinsiyet ayrışması, gündelik yaşam pratikleri ve dindarlık biçimleri bağlamında nasıl anlaşılabilir? Yakalanma endişesiyle üç yıl boyunca aynı odadan çıkmayan Hizbullah mensubu ile Hizbullah’ın ölüm tehditleri nedeniyle üç yıl boyunca yanı başında tuttuğu tabancayla aynı odada her an öldürülmeyi bekleyen görüşmecinin tecrübesi karşılaştırmalı olarak nasıl analiz edilebilir? Hizbullah tehditlerine maruz kalan ve birkaç arkadaşı Hizbullah tarafından öldürülen Ahmet’in “ben bu defteri mahşerde Allah’ın huzurunda yeniden açılmak üzere kapattım” demesi Hizbullah’ın geçmişle yüzleşmesi açısından nasıl değerlendirilebilir? Devlet-Hizbullah ilişkisini sorduğum Yusuf’un cezaevinde gördüğü ağır işkenceleri hatırlatıp “madem devlet arkamızdaydı, ben niye o kadar iş-

kence gördüm, yıllarca hapis yattım?” ifadeleri, bizlere devlet teorileri bağlamında ne anlatmaktadır? “Türk İslâmcılarının altını biraz kazıdığınızda ortaya Türk milliyetçiliğinin çıktığını ve Türk İslâmcıların Kemalizm’in zehrini aldığını” ifade eden, Türk görüşmecinin sözleri din ve etnisite konusunda nasıl değerlendirilmelidir?

Saha çalışmam boyunca görüştüğümden çok daha fazla Hizbullah mensubuyla tanıştım. Uyuşturucu bağımlısı gençlerle, camide esrar içtikleri gerekçesiyle kavga eden ve yüzü bir jilet darbesiyle parçalanan Yiğit gibi pek çoğu tanışıp beni dinlemeyi tercih etti ama konuşmayı kabul etmedi. Buna rağmen lise yıllarımdan devraldığım gözlemler, görüşmeyi kabul etmeyen kişilere dair gözlemlerle birleşti ve bu çalışmanın farklı noktalarında okuyucuya sunuldu. Konuşmayı kabul edip hiçbir şekilde hakkında bilgi verilmesini istemeyen görüşmecilerin mahremiyetini ve güvenliğini sağlamak adına çalışma boyunca bazı bilgiler, herhangi bir referans göstermeksizin kullanıldı. Yürüttüğüm saha araştırmalarında olduğu gibi görüşmecilerin ve araştırmacının güvenliğini sağlamak için, literatür (Goldstein, 2014; Felbab-Brown, 2014) ve benim de ortak yazarları arasında bulunduğum şiddeti konu alan çalışmalar (Aras, vd., 2013) güvenlik açısından hassas durumlarda bu tür tedbirlerin alınmasının zorunlu olduğunu göstermektedir. Umudum ve beklentim, bilgileri bu çalışmanın değerli bir parçası olarak kullanılan ve aksi bir durum oluşmaması için olağüstü bir çaba sarf ettiğim görüşmecilerin güvenliğinin tehlikeye düşmemesidir. Sadece paylaştıkları bilgilerle değil, bana açtıkları yaşam hikâyeleriyle de bu çalışmayı mümkün kılan, resmî konuları ve kurumları adına beyanat verdikleri için gerçek isimlerini kullandığım iki kişi hariç tutulursa, hiçbir gerçek kimlikleriyle bu çalışmada deşifre edilmeyen görüşmecilerime minnettarım.

Uzun ama çalışmanın ortaya çıktığı bireysel tarih ve tecrübe-yi betimlemek için gerekli bu girişten sonra şu soruyu sorabiliriz: Hizbullah nedir ve bir aidiyet biçimi olarak Hizbullah nasıl analiz edilebilir?

Türkiye Hizbullah'ı, Lübnan'daki Şii Hizbullah'tan farklı olarak Sünnî, büyük oranda Şafii ve Kürtlerden oluşmaktadır. Hizbullah ile ilgili kamuoyu algısı ve Hizbullah grubuna odaklanan literatür, çok azı hariç tutulmak üzere, eksik yüzleşmelerle doludur ve şiddeti “öngörülemez ve kontrol edilemez” bir perspektifle sunan, Hizbullah şiddetini üreten tek mekanizma olarak İslâm'ı gören oryantalist bir kolaycılıkla hareket etmektedir. Benim de saha araştırmalarıma kadar şiddet yönüyle tanıdığım ama saha araştırmalarıyla birlikte şiddeti aşan boyutlarını keşfetme imkânı yakaladığım Hizbullah hakkında yazılı ve görsel medyada, internette veya başka bir kulvarda yapılacak küçük bir araştırmada eksik yüzleşme ve kutuplaşmaların izleri görülecektir. Bir yanda kendini ideal bir toplum modeli olarak tanımlayan Hizbullah medyası, diğer yanda ise büyük çoğunluğu Hizbullah ismini dehşet, vahşet, şiddet ve devlet gibi kelimelerle neredeyse eşanlamlı kullanan algıda analitik bir bakış açısı bulmak oldukça zordur. Ruşen Çakır'ın *Derin Hizbullah* (2011) kitabı ile Gareth Jenkins'in *Political Islam in Turkey* (2008) gibi birkaç kitap, makale ve değerlendirmeye yazısı hariç tutulursa, Hizbullah konulu çalışmaların hemen hepsi Hizbullah'ı bir sosyal olgu olarak inceleme konusunda da isteksizdir.

Akademik kurumlarda üretilen bilgi açısından da değerlendirildiğinde Hizbullah hakkında oldukça az çalışma olduğu ve bu çalışmaların Türkiye'de yapılmış olanların çoğunluğunun polis akademilerinde ve güvenlikçi bir bakış açısını önceleyen bir perspektifle yazıldığı görülecektir.

Üretilen bilginin azlığı ve şiddet anlatısını merkeze alan tek boyutluluğu Hizbullah'ı anlamak için yeterli değildir. Kaldı ki şiddet anlatısına odaklanan çalışmaların önemli bir kısmı, şiddeti üreten motivasyonlara odaklanmak yerine, onu “kontrolsüz, kestirilemeyen ve amaçsız” bir şekilde tasvir etme eğilimindedir.

Hizbullah'ın dâhil ve sebep olduğu şiddeti sosyolojik ve antropolojik bir perspektifle analiz etme amacıyla başladığım ve geniş anlamıyla nitel yöntemi benimsediğim bu çalışma, saha

araştırmamın başlangıcında yeni boyutlar kazandı. Şiddet anlatisını da içinde barındıran ama şiddet merkezli tartışmalara indirgenemeyecek bu boyutları yeteri oranda yansıtacak teorik ve metodolojik bir çerçeve ihtiyacı beni İçkin Teori (*Grounded Theory*)³ (Glaser & Strauss, 1967) yönünde bir tercih yapmak durumunda bıraktı. Teorik bir ön kabulde saha araştırmasına girişmek yerine, sahada ortaya çıkan verilerin karşılaştırılması ve ortaya çıkan kategoriler neticesinde teorik bir soyutlamaya gidilmesini öneren İçkin Teori, Avrupa ve Amerika'daki sosyoloji kürsülerinde yaygın bir kullanım alanına sahip. Tezin teorik ve metodolojik çerçevesini de çizdiğim Birinci Bölüm, İçkin Teori'nin yanı sıra neden nitel bir araştırma (Berg, 2008) yapmayı tercih ettiğim, veri elde etme yolları olarak neden etnografik yönteme (Agar, 1985), yaşam anlatılarına (Atkinson, 1998) ve sözlü tarihe (Dunaway, 1996) başvurduğum sorularına yanıt vermektedir. Dahası saha araştırmam sürecinde Hizbullah'ın çeşitli miting, etkinlik ve aktiviteler yoluyla kamusal alandaki görünürlüğünün de incelenmesi gerekliliğini fark ettiğim için görselliğin sosyolojik analizdeki yerine dair teorik ve metodolojik bir tartışma (Ball & Smith, 1992) yürütmem ve görsel verilerin analizine (Collier & Collier, 1986) değindim.

Şüphesiz hiçbir sosyolojik olgu, tarihsel koşullardan bağımsız değildir ve sosyal bilimlerde yapılacak her çalışmanın bir tarihsel bakış açısı sunması kaçınılmazdır. Kullandığım teorik ve metodolojik araçların kısa bir izahından sonra, Hizbullah'ın ortaya çıktığı dönemin tarihsel ve sosyolojik koşullarına değinen Birinci Bölüm, tanıklıklar temelinde Hizbullah tarihini kronolojik bir çerçevede incelemekte, literatürde var olan yanlış bilgilerin düzeltilmesine ve eksik bilgilerin tamamlanmasına aracılık etmektedir. Dahası Birinci Bölüm Hizbullah'ın İslâmcılık, Ortadoğu'da İslâmi hareketler, Türkiye'de İslâmcılık ve devlet alanlarında yazılan literatürde yer almasını sağlayacak bir bilimsel üretim çabasıdır. Bu çabanın yanı sıra bu bölüm, Hizbul-

3 Türkçeye Gömülü Teori olarak çevrilen *Grounded Theory*'i çalışmamda, daha sonra gerekçelerini açıklayacağım şekilde, İçkin Teori olarak Türkçeleştirdim ve bu şekilde kullanılmasını önermekteyim.

lah üzerine yazılan metinler arasında bir sosyal tarihyazımı girişiminin ilk ürünüdür.

Yapılan görüşmelerin İçkin Teorik bir analizini sunan İkinci Bölüm, Hizbullah bireylerinin farklı spektrumlarda gelişen anlatılarının bir özeti ve analizidir. Bu bağlamda ortaya çıkan temalar, okuyucuya Hizbullah mensuplarında gündelik yaşam, grup aidiyetinin yarattığı güven(siz)lik hissi ve aidiyetin sona ermesi durumunda ortaya çıkan psiko-sosyal durumlar hakkında bilgi ve analizler sunmaktadır. Dahası bu bölüm, Hizbullah kaynaklı şiddetin hangi aşamalardan geçerek söylem düzeyinden eylem düzeyine ulaştığını göstermekte ve her aşamanın detaylı bir tasvirini tanıklıklar üzerinden sunmaktadır. Mensuplarının büyük çoğunluğu Kürt olan Hizbullah'ın din ve etnisiteyle nasıl ve hangi çerçeveyeyle ilişkilendiğini analiz eden İkinci Bölüm, Kürt çalışmalarında araştırılmamış bir konuda ihtiyacı karşılamayı amaçlayan bir girişimdir ve bu alanda yapılacak yeni çalışmaların önünü açmayı ummaktadır.

Hizbullah hikâye ve romanlarının toplumsal belleğin inşasındaki rolü ve bu metinlerin söylem analizine odaklanan Üçüncü Bölüm, büyük oranda sadece kişi ve yer adlarının değiştirildiği bu “otobiyografik” anlatılarda ortak temaların izlenimini sürmektedir. Bu izlekte Üçüncü Bölüm'ün başvurduğu İçkin Teori yöntemine söylem analizi ve toplumsal bellek çalışmaları eşlik etmektedir.

Hizbullah'ın görsel analizine odaklanan son bölüm, bir yandan görselliği söylem ve eylem zeminindeki verilerle karşılaştırmakta, diğer yandan legalleşme faaliyetleri ile kamusal alanda ilk defa görünen Hizbullah'ın görsel hafızasını tasvir etmeyi hedeflemektedir.

Her bölümde ayrı ayrı incelenen sözlü, yazılı ve görsel verilerin karşılaştırmalı bir özeti ve elde edilen sonuçların bir genel sonuç içerisinde değerlendirilmesine dayanan sonuç bölümü, Hizbullah hakkında yapılacak çalışmalar için bazı önerilerle tamamlanmaktadır.